FORVALTNINGSPLAN FOR
STAVERNSODDEN FYRSTASJON
LARVIK KOMMUNE • VESTFOLD FYLKE

KYSTVERKET

INNHOLD

GENERELL DEL

Kystverkets fyrstasjoner **3**
Innledning 3
Fredningsprosessen 3
Fredning av bygningene 3
Fredning av området som helhet 3
Hensynet til den tekniske driften av fyrstasjonen 3
Vernemyndighet 3
Kravet om forvaltningsplan 3
Hensikten med forvaltningsplanen 3
Ny bruk – på fyrenes premisser 4
Vern gjennom bruk – viktigheten av gode leietakere 4
Forholdet mellom fredningsvedtaket og forvaltningsplanen 5
Formidling 5
Generelle retningslinjer for tiltak på fyrstasjonene 5
Krav til dokumentasjon av endringer og større vedlikeholdsarbeider 6
Krav til håndverkere 6
Veiledere for vedlikehold 6

Noen generelle punkter om antikvarisk bygningsvern og vedlikehold **6**
Grunnholdninger til vern 6
Råd for vedlikehold og istandsetting - grunnprinsipper: 6
Vedlikehold – definisjon og faglige prinsipper 6
Større vedlikeholdsarbeider og endringer 7
Tilbakeføring 7

SPESIELL DEL

Stavernsodden fyrstasjon 8
Kart og situasjonskart 9
Riksantikvarens situasjonskart fra Fredningsbestemmelsene 10
Kart over det fredete området 11
Faktaopplysninger om Stavernsodden fyrstasjon 12

Bygningspresentasjoner
1. Fyrtårn 14
2. Gammel fyrvokterbolig 18
3. Uthus/fritidsbolig 22
4. Ny fyrvokterbolig 25
5. Maskinhus 30
8. Naust 33
Det nye toalettet ved naustet 36
Innsnekring av rondellene ved naustet 37

Det fredete området **38**

Vedlegg 1: Oversikt over Kystverkets fyrstasjoner. **39**
Vedlegg 2: Fredningsvedtak for Stavernsodden fyrstasjon. **40**
Vedlegg 3: Tilstandsoversikt Stavernsodden fyrstasjon. **51**
Vedlegg 4: Tilstandsanalyse av Stavernsodden fyrstasjon

Det nye toalettet ved naustet 52
1. Fyrtårn 54
2. Gammel fyrvokterbolig 57
3. Uthus/fritidsbolig 59
4. Ny fyrvokterbolig 61
5. Maskinhus 63
8. Naust 65

Forsidefoto: Kystverket 12.11.2008. Alle andre foto i den spesielle delen er tatt av Kystverket 4.4. 2017, hvis ikke annet er angitt.

GENERELL DEL

Tranøy fyrstasjon på Hamarøy, Nordland. Foto: Kystverket.

Kystverkets fyrstasjoner

Innledning

Fyrstasjonene forteller om en spesiell og svært viktig del av norsk historie. Satsingen på utbyggingen av fyrvesenet er en av de største i den norske stats historie, og utbyggingen av fyrstasjonene har bidratt til å utvikle Norge til den sjøfartsnasjon vi har vært og fremdeles er. Fyrstasjonene er også omfattet av en stor og stadig økende interesse, og ikke minst har de ofte en sterkt identitetsskapende funksjon for lokalbefolkningen. De fleste fyrstasjoner er monumenter i kystlandskapet, og Kystverket er som eier forpliktet til å forvalte disse kulturminnene med respekt for dem som har vært med på å bygge opp den maritime infrastrukturen vi i dag forvalter, og med omtanke for dem som kommer etter oss.

Fredningsprosessen

På bakgrunn av ”Nasjonal verneplan for fyrstasjoner”, som kom i 1997, fattet Riksantikvaren i tiden frem til 2001 vedtak om fredning etter kulturminneloven av 83 fyrstasjoner. Av disse er i dag 68 helt eller delvis fremdeles i Kystverkets eie (se oversikten i vedlegg 1). I 2001 besluttet Stortinget at de siste 31 bemannede fyrstasjonene skulle avbemannes, og denne prosessen ble avsluttet i 2006. Gjennom tidene er mange fyrstasjoner solgt, men i St.prp. nr. 29 (2006 – 2007) ble den da pågående avhendingsprosessen stoppet, og det ble bestemt at Kystverket skulle eie fyrstasjonene (med unntak for mulig overføring til Direktoratet for naturforvaltning). Samtidig ble det bestemt at Kystverket skulle stå for utleie slik at fyrstasjonene kunne gjøres tilgjengelige for allmennheten. Dette innebærer at ”vern gjennom bruk” vil være et viktig prinsipp for etatens forvaltning av fyrstasjonene.

Fredning av bygningene

Bygningene på fyrstasjonen er fredet i henhold til § 15 i kulturminneloven. Dette innebærer at det ikke er tillatt å rive bygningene eller deler av disse, eksteriøret må ikke bygges om, heller ikke interiøret der dette er særskilt nevnt. Planløsningen kan ikke endres, og det kan ikke skiftes ut bygningselementer eller materialer. Alt vedlikehold og istandsetting skal utføres med tradisjonelle materialer og metoder tilpasset bygningenes egenart og opprinnelige bygningstekniske løsninger.

Fredning av området som helhet

Området rundt bygningene er fredet i henhold til § 19 i kulturminneloven. Hensikten er å bevare anleggets virkning i landskapet, og sørge for at anleggets karakter blir bevart. Innenfor det fredete området må det ikke settes i verk tiltak eller bruksendring som kan forandre områdets karakter eller på annen måte motvirke formålet med fredningen. Eldre strukturer som gjerder, rekkverk, jordkjellere, tekniske installasjoner osv skal ikke fjernes eller endres uten at det har vært nødvendig kontakt med vernemyndighetene. Det er viktig å bevare stedets egenart, og dette gir også en sentral premiss for hvordan det kan legges til rette for ny bruk av fyreiendommene.

Hensynet til den tekniske driften av fyrstasjonen

I fredningsvedtakene står det at fredningen ikke skal være til hinder for den tekniske driften av fyrstasjonen. Dette betyr imidlertid ikke at Kystverket uten videre kan fjerne eller gjøre endringer på teknisk utstyr, selv om dette er sikkerhetsmessig begrunnet. Andre formuleringer i de forskjellige fredningsvedtakene gjør også at det kan være nyanser i hva som er tillatt og hva som er søknadspliktig. Generelt er det best å gå ut ifra at alle tiltak er søknadspliktig, spesielt i selve fyret, som er interiørfredet. Det er viktig at regionen har en god dialog med vernemyndighetene i en tidlig fase, ikke minst fordi etaten da kan få veiledning slik at planlagte tiltak kan bli gjennomført på en måte som også best mulig ivaretar hensynet til kulturminnet.

Vernemyndighet

Ansvaret for den konkrete oppfølgingen og forvaltningen av fredningsvedtakene for de enkelte fyrstasjoner er delegert fra Riksantikvaren som nasjonal vernemyndighet til fylkeskommunenes regionale kulturminneforvaltning. Det er følgelig fylkeskommunen som skal behandle søknader om dispensasjon ved tiltak som krever slik tillatelse, og det er den aktuelle region i Kystverket som kan sende søknad om dispensasjon.

Kravet om forvaltningsplan

I henhold til kgl. res. av 1. september 2006 skal det utarbeides forvaltningsplan for alle fredede eiendommer i statens eie. I forskrift om fredning av statens kulturhistoriske eiendommer er det bestemt at forvaltningsplanene skal forelegges Riksantikvaren, som skal sikre at innholdet ivaretar formålet med fredningen.

Hensikten med forvaltningsplanen

Forvaltningsplanen skal både gi kunnskap om viktige generelle prinsipper for forvaltningen av fyrstasjonene som fredede kulturminner, og gi forståelse for det helhetlige miljøet og det særpreget som karakteriserer den enkelte fyreiendommen, og som skal ivaretas i vernesammenheng.

Hensikten er å sørge for et best mulig utgangspunkt for å stille de rette spørsmålene og finne de rette løsningene når det gjelder vedlikehold, bruk og utvikling av den aktuelle fyrstasjonen.

Forvaltningsplanen består av en generell del, som er felles for alle fyrstasjonene, og en spesiell del, som omhandler den enkelte fyrstasjon.

Forvaltningsplanens spesielle del vil inneholde:

- Relevante eiendomsdata
- Presentasjon av fyreiendommen som helhet, de enkelte bygninger, anlegg og tekniske installasjoner, og området.
- Vurdering av utviklingsmuligheter for fyrstasjonen som helhet samt for de enkelte bygninger
- Eventuelle spesielle forhold for den aktuelle fyrstasjon
- Bygnings- og konstruksjonsdokumentasjon (foto og tegninger)
- Tilstandsanalyse, eventuelt med konkrete forslag til tiltak
- Historisk dokumentasjon
- Fredningsvedtaket

Når det gjelder historisk dokumentasjon, vil ikke den kunne være uttømmende i forvaltningsplanen for den enkelte fyrstasjon. Det er derfor viktig at man ved planlegging av konkrete tiltak, som tilbakeføring eller formidling, går aktivt inn for å finne ytterligere informasjon. Her vil Senter for eiendom og kultur og Kystverkmusea kunne bistå regionene og leietakerne.

Senter for eiendom og kultur har ansvaret for koordineringen av etatens arbeid med forvaltningsplaner. Utarbeidelsen av de konkrete forvaltningsplanene for de enkelte fyrstasjonene gjøres i nært samarbeid mellom regionene og Senter for eiendom og kultur.

Ny bruk – på fyrenes premisser

Ny bruk gjør det ofte ønskelig og noen ganger nødvendig med endringer av bygninger og tilrettelegging på området. Det er viktig å bruke tid på å vurdere hvordan slike tiltak kan gjøres så skånsomt som mulig, og uten at fyreiendommens egenart blir skadelidende. En liten endring ett sted kan virke harmløs, og det samme kan en annen et annet sted, og en tredje… men summen av disse delene kan bli en dårlig helhet som gir en lite harmonisk utvikling av stedet. Forvaltningsplanen skal bidra til at det blir lettere å ha helheten for øye når mulige endringer vurderes. I gjennomgangen av fyreiendommen som helhet og de enkelte bygninger blir det konkretisert forhold som det vil være viktig å ta hensyn til ved planlegging av større vedlikeholdsarbeider og endringer, og det indikeres mulige bruksområder og utviklingspotensiale som Kystverket mener vil ivareta stedets egenart. Enkelte steder er det naturlig å gi klare føringer om hvor det vil være aktuelt å vurdere tilbakeføring, og eventuelt til hvilken epoke.

Fra Store Torungen. Foto: Kystverket.

Det lar seg oftest gjøre å finne gode løsninger som forener vern med ny bruk, selv om løsningene kan bli annerledes enn det man først så for seg. Å finne slike løsninger krever grundighet, vilje og kompetanse i både planlegging og gjennomføring av arbeidene. Felles samtaler mellom Kystverket som eier, leietaker som bruker, kommunen som forvalter av plan- og bygningsloven og fylkeskommunen som forvalter av fredningsvedtaket, vil ofte være vel anvendt tid – og ikke minst hvis diskusjonene kan finne sted nettopp på fyrstasjonen. Stedet er i høyeste grad part i saken, og kan ofte gi føringer gjennom sin tilstedeværelse!

Vern gjennom bruk – viktigheten av gode leietakere

Kystverket er avhengig av et samarbeid med leietakere som er interessert i å bidra til å ta vare på den viktige kulturarven som fyrstasjonene representerer. Etaten vil i liten grad selv kunne benytte den bygningsmassen som er på fyrstasjonene utover de bygningene som er direkte knyttet til den tekniske driften av navigasjonsinstallasjonen, slik som maskinhus og fyrtårn. Vern gjennom bruk forutsetter et aktørsamarbeid, der gjerne også lokale og regionale myndigheter er engasjert, enten som leietakere, eller som aktive premissleverandører og bidragsytere i utviklingen av stedet.

Kystverket benytter en standard leieavtale ved utleie av fyrstasjoner, også for de som ikke er fredet. Avtalen har følgende generelle formål og forutsetninger:

- Uavhengig av om eiendommen er helt eller delvis fredet, skal eiendommen bevares og sikres som kulturminne, og eiendommens egenart skal bevares.

- Leietaker skal ivareta og videreutvikle allmennhetens adgang til fyreiendommen. Leietakers aktivitet på stedet må tilpasses allmennhetens intereser slik at den ikke kommer i konflikt med disse interessene.
- Leietaker forplikter seg til å holde utleier løpende orientert om planene for utviklingen og bruken av leieobjektet.
- Utleier vil bidra med rådgivning ved videre vedlikehold og istandssetting av leieobjektet. Utleier vil løpende vurdere mulighetene for å bidra til vedlikehold og/eller oppgradering av leieobjektet ut fra de til enhver tid gitte budsjettrammer.
- Leietaker må ikke bruke, eller tillate at andre bruker, leieobjektet til bolig.
- Leietaker forplikter seg til å legge særlig vekt på miljøvern i forhold til bruk og vedlikehold av leieobjektet.

I tillegg skal det formuleres egne punkter som uttrykker formål og forutsetninger for leieforholdet ved den enkelte fyrstasjon. En slik formålsparagraf i en leieavtale understreker nødvendigheten av et nært samarbeid og tett kommunikasjon mellom Kystverket og leietakerne – dette er ikke et vanlig leieforhold, men gjelder samarbeid om et kulturminne!

Avtalen omtaler også samarbeidet om vedlikeholdsarbeidet på fyrstasjonen. Det er Kystverket som i siste instans er ansvarlig for å sette opp arbeidsprogram for det enkelte år og gi nødvendige føringer for hva som skal gjøres og på hvilken måte. Bortsett fra ved kritiske hendelser, slik som ved stormskader, skal ikke leietaker utføre noen tiltak på eiendommen uten at dette er godkjent av eier. Det er også eier som er ansvarlig for at alle nødvendige tillatelser er innhentet fra vernemyndighetene.

Kjeungskjæret fyrstasjon, Sør-Trøndelag. Foto: Kystverket.

Forholdet mellom fredningsvedtaket og forvaltningsplanen

Fredningsvedtaket er styrende for forvaltningen av fyreiendommen, og er rettslig bindende. Forvaltningsplanen er ikke rettslig bindende, men uttrykker Kystverkets vurdering av hva som vil være en naturlig presisering og konkretisering av fredningsvedtaket, og etatens oppfatning av hvordan den fredede eiendommen bør utvikles. Konkrete tiltak kan ikke gjennomføres uten at vernemyndighetene har fattet vedtak om at de kan iverksettes. Det er Kystverket i den enkelte region som søker vernemyndighetene i det aktuelle fylke om tillatelse til tiltak.

Formidling med nytt elementsystem i betong. Foto: Kystverket.

Formidling

Fyrstasjonene er nasjonale kulturminner som skal dokumentere en viktig del av vår maritime kulturarv og Kystverkets historiske innsats for å trygge ferdselen til sjøs. Samtidig er det et mål med fredningen at kunnskap om disse kulturminnene og deres historiske kontekst skal kunne formidles til allmennheten. Det er derfor viktig at all ny bruk bidrar til kunnskapsformidling og opplevelse av historien. Kystverket vil i samarbeid med Kystverkmusea (ved Lindesnes fyrmuseum) lage retningslinjer for utarbeidelse av formidingsplaner for de enkelte fyrstasjonene, i et samspill mellom etaten, etatsmuseene og leietakerne. Det er videre utarbeidet en skiltmal for de fredede fyrstasjonene, for å gi etatens formidling av egen kulturhistorie et helhetlig, nasjonalt preg. Denne skiltmalen vil være styrende for hvordan utendørs informasjon og skilting utformes på de fredede fyrstasjonene. All utendørs informasjon skal godkjennes av Kystverket på forhånd.

Generelle retningslinjer for tiltak på fyrstasjonene

På alle de fredete bygningene skal eksteriøret bevares mest mulig uendret. Enkelte bygninger er svært autentiske, mens andre er sterkt endret og modernisert. Ulike typer tiltak, som tilbakeføring og utskifting av bygningsdeler, vil derfor bli vurdert ulikt fra bygning til bygning.

Interiørene har for de aller fleste av fyrstasjonene ikke et like sterkt formelt vern som eksteriøret – unntaket er selve fyrtårnene, som er interiørfredet. For de øvrige bygningene er planløsning og konstruksjoner normalt omfattet av de enkelte fredningsvedtakene. Imidlertid bør en ved interiørmessige oppgraderinger og endringer legge vekt på å bevare størst mulig autentisitet med tanke på den historie fyrstasjonen skal formidle. Denne intensjonen må samtidig avveies i forhold til behovet for nødvendig bruksmessig oppgradering.

Krav til dokumentasjon av endringer og større vedlikeholdsarbeider

Alle endringer og større vedlikeholdsarbeider på en fredet bygning eller et fredet område skal dokumenteres. En søknad om tillatelse inneholder et minimum av beskrivelse av tiltaket, men dette er ikke tilstrekkelig dokumentasjon. Det vil bli gitt nærmere retningslinjer for hvordan nødvendig dokumentasjon skal utføres og arkiveres.

Krav til håndverkere

Generelt må håndverkere som arbeider på fredete bygninger, ha nødvendig kunnskap og erfaring fra antikvarisk arbeid. Det er viktig å ha den rette holdningen til dette arbeidet, beherske aktuelle teknikker, og å ha faglig grunnlag for å kunne ta riktige valg når det gjelder materialer og metode.

I noen tilfeller vil det være nødvendig med spesialkompetanse for at resultatet skal bli tilfredsstillende. Dette kan være ved restaurering av vinduer, dokumentasjonsarbeid, blanding av maling etter historisk resept, konserveringsarbeider mm. Når vernemyndigheten gir tillatelse til endringer, kan det settes vilkår om at utførende håndverkere har antikvarfaglig kompetanse.

Geitungen fyrstasjon, Rogaland. Foto: Kystverket.

Veiledere for vedlikehold

Det er behov for å sammenfatte retningslinjer for vedlikehold av fyrstasjonene, både de fredede og de ikke fredede, i egne veiledere for vedlikehold, og Kystverket er nå i ferd med å utarbeide slike veiledere. Denne prosessen vil også innebære nær kontakt med ulike vernemyndigheter, for å finne frem til løsninger som i størst mulig grad kan være felles for etatens fredede bygninger. I og med at søknad om dispensasjon avgjøres av den enkelte fylkeskommune, kan tolkning av og praksis i oppfølging av fredningsvedtakene variere noe fra fylke til fylke. Veiledere for vedlikehold bør kunne bidra til å harmonisere praksis ut fra et nasjonalt perspektiv, selv om de naturligvis ikke vil kunne erstatte kravene til saksbehandling i den enkelte sak.

Noen generelle punkter om antikvarisk bygningsvern

Grunnholdninger til vern

Kulturminner er en viktig del av vår samlete kulturarv. Bygningene dokumenterer tidligere tiders samfunnsforhold, levekår, liv og gjøremål, byggeskikk og håndverksteknikker.
Gamle bygninger er ikke-fornybare ressurser, og de er primærkilder til kunnskap om fortida. Alle andre nedtegnelser, fotografier og registreringer innebærer grader av fortolkning. Bygningene er derfor en unik kilde til kunnskap og et umistelig grunnlag for framtidig forskning, enten det gjelder levekår, byggeteknikk, dekordetaljer eller lignende. Ved framtidig bruk og modernisering er det viktig at vi i minst mulig grad reduserer bygningenes verdi som historisk kilde. Som hovedregel skal man være svært varsom med å fjerne elementer i en fredet bygning – alle de historiske epokene som har nedfelt seg i det fysiske bygningsmiljøet, forteller en historie om bygningens og stedets utvikling. I noen tilfeller kan man imidlertid bli nødt til å prioritere mellom ulike faser. Unntaksvis kan det også vært aktuelt å tilbakeføre en bygning til en dokumentert tidligere tilstand.

Råd for vedlikehold og istandsetting - grunnprinsipper innen bygningsvernet

De viktigste grunnprinsippene er:

- Mest mulig av alle deler av bygningen skal bevares. Derfor må inngrepene ved vedlikehold og utbedring være så små som mulig.
- Det er bedre å vedlikeholde framfor å reparere, og det er bedre å reparere framfor å skifte ut.
- Det må brukes tradisjonelle materialer og metoder, både ved vedlikehold og eventuell utskifting.
- Skjulte deler av bygningen (konstruksjoner) er like viktige å ta vare på som synlige (overflater).
- Hvis man må endre, er det bedre å føye noe til enn å fjerne originale eller gamle deler. Det beste bygningshistoriske ”arkivet” er bygningen selv.
- Gamle ombygginger og endringer av en bygning er ofte viktige å bevare. De kan fortelle om bygningens livshistorie gjennom skiftende stilretninger og bruk.
- Når noe fjernes eller endres, skal aktuell dokumentasjon bli nedtegnet og arkivert. I spesielle tilfeller sikres dokumentasjonen ved lagring av den fjernete bygningsdelen (nærmere retningslinjer vil bli utarbeidet for dette).
- Endringer skal om mulig være reversible. Når behovene endrer seg, kan de nye elementene fjernes og bygningen kan framstå slik den var før endringen.

Vedlikehold – definisjon og faglige prinsipper

Hovedregelen er at løpende vedlikehold utføres uten at vernemyndighetene trekkes inn, mens man må søke tillatelse for endringer. Grensen mellom vedlikehold og endring kan være vanskelig å definere, og ulike aktører kan ha ulik oppfatning av begrepene. Kulturminnevernets definisjon av vedlikehold er snever, i den hensikt å ivareta kulturhistoriske verdier.

Mange eiere har i beste mening utført ”vedlikeholds-arbeid” på en slik måte at vernemyndighetene vurderer dette som endring/inngrep, som i verste fall er skadelig for kulturminnet. Dette kan for eksempel være bruk av for tett maling, som med-fører av-skalling og råteskader, eller utskifting av opprinne-lige bygningsdeler som burde blitt istandsatt av en kyndig restaureringshåndverker. Vedlikeholdet av en fredet bygning er underlagt kulturminneforvalt-ningens overvåkning. Det kan oppstå usikkerhet om hva man kan utføre uten å spørre, og når man må søke om tillatelse.

Hovedprinsippet for vedlikehold av gamle bygninger er å bevare mest mulig av de gamle bygningsdelene og å hindre skader. Dette gjelder både synlige og skjulte konstruksjoner og elementer. Vedlikeholdet skal om mulig skje på samme måte som da huset ble bygget, med samme teknikk, utførelse og materialbruk. I praksis vil dette noen ganger bety merarbeid, andre ganger krever det bare omtanke og kompetanse.

Homlungen fyrstasjon, Østfold. Foto: Kystverket.

Ved å bevare de gamle bygningsdelene og overflatene beholder bygningen sin autentisitet, og dermed sin vitenskapelige kildeverdi og opplevelsesverdi. En kopi kan aldri fullt ut erstatte de opprinnelige bygningsdelene. Selv om kopien er nøyaktig likt utført, er minst to dimensjoner gått tapt:

1. Aldersverdien: Spor av ”tidens tann” er borte. Vi kan ikke lenger berøre de samme materialene som våre forgjengere.

2. Sannhetsgehalten: Hvordan kan våre etterkommere vite at kopien er nøyaktig utført?

Kan de stole på at historien og byggeteknikken som formidles, er identisk med den opprinnelige?

Større vedlikeholdsarbeider og endringer

Det må søkes om tillatelse for større vedlikeholds-arbeider, større reparasjoner og endringer i en fredet bygning. Som oftest blir det gitt tillatelse når endringene er små og tiltaket er nødvendig for fortsatt bruk. Kulturminneforvaltningens oppgave er å passe på at det ikke blir gjort så mange endringer i årenes løp at det til slutt er lite igjen av det opprinnelige huset.

Eksempler på større vedlikeholds-/ istandsettingsarbeider som krever tillatelse:

- endring av utvendig malingtype/farge, fjerning av eldre malinglag, overmaling av dekor og lignende
- vedlikehold av utvendig kledning som innebærer et betydelig omfang utskifting av råteskadet virke
- restaurering av vinduer der det er råteskader som innebærer betydelig innspunsing av nytt virke og forbedring/endring av tekniske løsninger

Eksempler på andre endringer som krever tillatelse:

- utskifting av bygningselementer, som utvendig panel, vinduer og ytterdører
- tildekking eller fjerning av eksisterende utvendige overflater
- oppsetting eller riving av innvendige lettvegger
- installering av våtrom eller kjøkken
- etablering av infrastruktur, rørføringer, ventiler etc.
- fasadeendringer
- oppføring av tilbygg
- tilbakeføring til tidligere dokumenterbar tilstand

Et overordnet prinsipp er at alle endringer om mulig skal gjøres reversible, slik at de i framtida kan la seg tilbakeføre. Endringer og tilføyelser skal kunne fjernes uten at bygningen blir forringet. I praksis kan dette eksempelvis innebære at nye skillevegger festes slik at de lett kan fjernes uten å sette merkbare spor.

Tilbakeføring

Når vernemyndighetene skal vurdere forslag til endringer, vil de ta hensyn til hvilken periode – eventuelt flere perioder – i bygningens historie som fredningen søker å bevare. Hvis det er foretatt endringer i nyere tid, kan det i noen få tilfeller være aktuelt å tilbakeføre bygningen til et tidligere eller opprinnelig utseende. Dette kan gjelde et helt eksteriør, deler av bygningen, enkelte rom eller mindre bygningsdeler og detaljer. Følgende premisser og forutsetninger bør ligge til grunn for at en tilbakeføring skal kunne vurderes:

- Det foreligger sikker, god og tilstrekkelig dokumentasjon (tegninger, fotografier eller lignende) av den opprinnelige situasjonen.
- Tilbakeføring basert på gjetting kan normalt ikke godtas.
- De nyere tilføyelsene som fjernes eller tildekkes, har relativt lav/underordnet verdi.
- Kulturminnet er ikke for sterkt endret. Hus som har fått ny takform, hovedvolum eller lignende bør bevares slik de er. Tilbakeføring av vindustyper og kledning på en bygning med intakt hovedform, kan derimot være aktuelt.

STAVERNSODDEN
FYRSTASJON
SPESIELL DEL

Foto: Kystverket 4.5.2017

Kart

Situasjonskart for
Stavernsodden fyrstasjon.
To områder:
a. Ved landingen og naustet
b. Ved fyrtårnet og boligene.

A. Naustet
B. Nytt toalett
C. Maskinhuset og uthuset
D. Ny fyrvokterbolig
E. Uthus / fritidsbolig
F. Gammel fyrvokterbolig
G. Fyrtårn

Situasjonskart
Hentet fra fredningsvedtaket.
Tegning: Sven Poulsson.

Kart over fredningsområdet ved Stavernsodden fyrstasjon:

Stavernodden fyrstasjon

STAVERNODDEN FYRSTASJON - GNR.5003, BNR.2.
LARVIK KOMMUNE

7. november 1996. RIKSANTIKVAREN

Kartet er i målestokk: 1:5000

AVGRENSNING AV DET FORESLÅTTE FREDNINGSOMRÅDE

Faktaopplysninger om Stavernsodden fyrstasjon

Eiendomsinformasjon			
Opprettet		1855	
Fylke	Vestfold	Region	Kystverket Sørøst
Kommune		0709 Larvik	
Fyrlistenummer		042000	
Dato for fredningsvedtak		9. juli 1997	
Andre vernebestemmelser		Ingen andre vernebestemmelser.	
Eiendom (kommunenr., gårdsnr., bruksnr.)		0709 / 5003/2	
Nummer i Askeladden	86589	Grunneier	Forsvaret / Bygningene eies av Staten v/ Kystverket.
Utleie		Kystlaget Fredriksvern	

Oversikt over registrerte bygninger og konstruksjoner

Byggnr. i fredn. vedtaket	Bygnings-type	Bygg-status	GAB-nr.	Nummer i Aske-ladden	Verneklasse / §	Omfanget av fredningen
1	Fyrtårn	Intakt	163069555	86589-1	Klasse 1, kultur-minneloven § 15	Fredningen gjelder bygning-ens eksteriør og interiør.
2	Gammel fyrvokter-bolig	Intakt	140792136	86589-2	Klasse 1, kml § 15	Fredningen gjelder eksteriørfredning av hele anlegget, og hovedkonstruk-sjonen med eksisterende planløsning av de andre husene.
3	Uthus/ fritids-bolig	Intakt	140792144	86589-3	Klasse 1, kml § 15	Som i feltet over
4	Ny fyr-vokter-bolig	Intakt	140792152	86589-4	Klasse 1, kml § 15	Som i feltet over
5	Maskin-hus	Intakt	162938568	86589-5	Klasse 1, kml § 15	Eksteriøret er fredet
8	Naust	Intakt	162979213	86589-8	Klasse 1, kml § 15	Eksteriøret er fredet
	Det fredete området				Klasse 1, kml § 19	Fredningen etter § 19 omfat-ter et område avmerket på vedlagte kart datert 9. juli 1997 og med Riks-antikvarens stempel, se s.11.

Litt om fyrstasjonens historikk	Stavern var marinebase og avhengig av en sikker innseiling Det første fyrlyset på Stavernsodden, helt syd på Stavernsøya, ble satt opp 1854. Først i 1874 ble bygningen i hugget gråstein satt opp, med et lyktehus i søndre hjørne. Dagens lyktebygning er oppført senere. Et nytt bolighus ble oppført i 1954. Mellom fyrstasjonen og landingen med naustet er det en 370 meter lang gangvei. Det er anlagt moloer fra Stavernsøya til Citadelløya og til Torkildsøya. Stavernsodden fyr ble automatisert og avbemannet i 1984. Frem til 2008 ble stasjonen leid ut til Meteorologisk institutt, som brukte den som feriested.
Vernestatus	Fyrstasjonen er fredet etter kulturminneloven §15 (bygninger) og §19 (området). Ellers ingen vernebestemmelser.
Formålet med fredningen	Formålet med fredningen av Stavernsodden fyrstasjon er å bevare et kulturhistorisk verdifullt anlegg. Fredningen av bygningene og øvrige anleggselementer skal sikre anleggets hoved-struktur, terrengtilpassing, volum, materialbruk, overflater og detaljering, samt teknisk utstyr knyttet til fyrdriften. Formålet er videre å bevare romstruktur, bygningsdeler og detaljer i interiøret som inngår i fredningen.
Fra Riksantikvarens frednings-begrunnelse	Stavernodden fyrstasjon har stor miljøbetydning i sammenheng med Citadellet på samme øy og med bygningsmiljøet i Stavern. Stavernodden fyrstasjon er således et identitetsskapende element. Fyrstasjonen er et harmonisk, lite anlegg med en markert beliggenhet i innseilingen til Stavern. Anlegget har bygningshistorisk stor grad av autentisitet. De enkelte bygningene har gjennomgått noen forandringer, men plasseringen og formen er i hovedtrekk bevart. Fyrstasjonen har fått sin form og plassering ut fra sin funksjon og er et viktig historiefortellende element som i tillegg har betydelig estetisk verdi. Stavernodden fyrstasjon har nærings- og sosialhistorisk verdi også utover selve fyrdriften. Anlegget er et eksempel på et familiebetjent fyr. Jordflekker er blitt dyrket opp, og det har vært husdyrhold med fjøs i uthuset og gode beiteforhold for småfe.
Fyrstasjonens egenart, sårbarhet og tålegrense	Stavernodden fyrstasjon er et innseilingsfyr som ligger på Stavernsøya. Et samlet fyrtun ligger på toppen av øya og bindes sammen med naust og landing av en 350 m lang betongvei.
Kystverkets føringer for ny bruk og videre utvikling	Stavernsodden fyrstasjon er et godt besøkt turistmål. Etter hvert har forholdene blitt lagt godt til rette for besøk, bl.a. ved at det er bygget et nytt offentlig toalett ved naustet. Dette er gjort som et samarbeid mellom Kystverket, Larvik kommune og Vestfold fylkeskommune. Det virker naturlig å se for seg en videreføring av nåværende nye bruk av fyrstasjonen.

FYRTÅRNET

Bygningens navn	Fyrtårn
Nummer i Askeladden	86589-1
GAB nr.	163069555
Byggnr. i fredn.vedtak	1
Byggeår	1855
Byggherre / Arkitekt	Fyrvesenet
Opprinnelig funksjon	Fyrtårn
Fredningsomfang	Eksteriør og interiør
Navigasjonsinstallasjon	4. orden fyrlinse

Bygningsbeskrivelse	Fyrtårnet er plassert på en lav betongsokkel ved det sør/østre hjørnet av den gamle fyrvokterboligen. Tårnet har bindingsverkskonstruksjon. Veggene er kledd med hvite eternittplater. Lyktehuset og taket er kledd med rødmalte metallplater. Rundt lyktehuset er et galleri med rødmalt stangjernsgelender.
Konstruksjon og materialbruk	1. Byggegrunn/drenering: Fjell 2. Fundament: Betong på fjell 4. Utvendige trapper og ramper: Støpt betong 5. Gulv på grunn: Støpt betong 6. Yttervegger: Bindingsverk med trekledning og eternittplater 7. Ytterdører: Isolert og platekledd ramtredør - hvitmalt ute, lakkert inne 8. Vinduer: Trevinduer, enkle med varevindu og isolerglassvinduer Støpejernsrammer i lyktehus med buete glass 9. Tak: Kjegletak i metall 10. Taktekking:Metallplate 11. Takrenner og nedløp: Integrert i takflaten 12. Beslag: Ingen 13. Takvinduer og luker: Ingen 14. Halvtak og skråtak: Ingen 15. Innervegger: Trebindingsverk 16. Etasjeskiller: Støpt betong 17. Innvendige trapper: Støpejern 18. Piper og ildsteder: Ingen 19. Luker og ventilasjon: Naturlig ventilasjon 20. Galleri og balkong: Plankegalleri med støpte jernkonsoller og støpejerns rekkverk
Endringshistorikk	Enkelte vinduer er skiftet, og eternittplater er satt på etter 2. verdenskrig.
Retningslinjer for videre utvikling	Det er verken nødvendig eller ønskelig med bygningsmessige endringer av fyrtårnet. Det skal ikke være adgang til selve navigasjonsinstallasjonen for andre enn Kystverkets personell.
Spesielle forhold vedrørende vedlikehold	Vedlikeholdet skal utføres etter antikvariske prinsipper. Endring av eksisterende eller montering av ny fast innredning / installasjon er søknadspliktig. Dette gjelder også i forbindelse med Kystverkets egen virksomhet.

Plan 2. etasje

Plan 1. etasje

Over: Fasader mot øst

Fyrtårnet med inngangsparti

Over: Fasader mot syd.
Til venstre: Mot nord
Nede t.v.: Fasade mot vest.
Under: Hjørne mot sydvest.

Fra vindfanget/ gang.

Vaktrom

Over: Gang med vaktrom
Under: Gang og trapp til fyrlykt

Over: Fyrlykta med skjerming.
Under: Lampeskifter.

GAMMEL FYRVOKTERBOLIG

Bygningens navn	Fyrvokterbolig
Nummer i Askeladden	86589-2
GAB nr.	140792136
Byggnr. i fredn.vedtak	2
Byggeår	1874
Byggherre / Arkitekt	Fyrvesenet
Opprinnelig funksjon	Fyrvokterbolig
Fredningsomfang	Fredningen gjelder eksteriøret, samt hovedkonstruksjonen med eksisterende planløsning.

Bygningsbeskrivelse	Den gamle fyrvokterboligen ble oppført i 1874 i huggen stein. Huset har saltak. Grunnmuren og veggene er hvitmalt med en rødmalt, vertikalt, bred stripe midt på begge langveggene. Taket er tekket med lappskifer. Huset har tofags krysspost vinduer. Et lite tilbygg på inngangspartiet har bindingsverkskonstruksjon og saltak. Veggene er kledd med stående, hvitmalt panel. Alle vinduene er malt hvite.
Konstruksjon og materialbruk	1. Byggegrunn/drenering: Fjell 2. Fundament: Betong på fjell 3. Grunnmur: Naturstein 4. Utvendige trapper og ramper: Støpt betong 5. Gulv på grunn: Støpt betong 6. Yttervegger: Naturstein 7. Ytterdører: Panelt fyllingsdør, hvitmalt 8. Vinduer: 4-fags krysspost trevinduer 9. Tak: Saltak med sperrebind 10. Taktekking: Lappskifer 11. Takrenner og nedløp: Sinkrenner 12. Beslag: Ingen 13. Takvinduer og luker: Ingen 14. Halvtak og skråtak: Ingen 15. Innervegger: Bindingsverk med trekledning 16. Etasjeskiller: Tre bjelkelag 17. Innvendige trapper: Lukkete tretrapper 18. Piper og ildsteder: 1 murt og pusset pipestokk 19. Luker og ventilasjon: Naturlig ventilasjon
Endringshistorikk	Huset har fått nye tekrenner og nedløp, og vinduene er skiftet, men stilen opprettholdt.
Retningslinjer for videre utvikling	Bygningen er godt egnet til ny bruk.
Spesielle forhold vedrørende vedlikehold	Vedlikeholdet skal utføres etter antikvariske prinsipper.

2. etasje plan

1. etasje plan

Kjellerplan

Vindfanget og trapper

Fasade mot nord

Fasade mot vest

Mot øst

Mot syd

Over: Gang i 1. etasje, rom 02.102
Nede t.v.: Kjøkkenet, rom 02.105.
Under: Spisestue, rom 02.104.

Stue, rom 02.103.

Soverom, 02.203

Soverom 02.206.

Under: Rom i kjelleren, rom 02.001

Over: Rom i kjeller, 02.002
Under: Baderom, 02.007

Over: Disp. rom, 02.005
Under: Fra en annen vinkel: rom 02.005.

UTHUS / FRITIDSBOLIG

Bygningens navn	Uthus / Fritidsbolig
Nummer i Askeladden	86589-3
GAB nr.	140792144
Byggnr. i fredn.vedtak	3
Byggeår	Ukjent (1874?)
Byggherre / Arkitekt	Fyrvesenet
Opprinnelig funksjon	Uthus
Fredningsomfang	Fredningen gjelder eksteriøret, samt hovedkonstruksjonen med eksisterende planløsning.

Bygningsbeskrivelse	Uthuset, nå fritidsbolig, (3) har grunnmur i betong. Huset har bindingsverkskonstruksjon og saltak. Veggene er kledd med eternittplater med underliggende panel, og taket er tekket med bølgeeternitt. Huset har 3 kvadratiske vinduer med 4 ruter og 2 vinduer med 6 ruter. Alle vinduene er malt hvite.
Konstruksjon og materialbruk	1. Byggegrunn/drenering: Fjell 2. Fundament: Betong på fjell 3. Grunnmur: Støpt betong 4. Utvendige trapper og ramper: Støpt betong 5. Gulv på grunn: Tregulv 6. Yttervegger: Bindingsverk med trekledning og eternittplater 7. Ytterdører: Panelte ramtredører, malt hvite 8. Vinduer: Enkle trevinduer med sprosser og varevindu 9. Tak: Saltak 10. Taktekking: Eternkitt bølgeplater 11. Takrenner og nedløp: Lys grå plast renner. Nedløp til sisterne. 12. Beslag: Blybeslag over vinduer og dører 13. Takvinduer og luker: Ingen 14. Halvtak og skråtak: Ingen 15. Innervegger: Bindingsverk med plater og panel 16. Etasjeskiller: Trebjelker med golvbord 17. Innvendige trapper: Åpen tretrapp 18. Piper og ildsteder: Ingen 19. Luker og ventilasjon: Naturlig ventilasjon 20. Galleri og balkong: Ingen
Endringshistorikk	Bygningen fremstår som autentisk. Eternitt taktekking og ytterveggkledning er satt på etter 2. verdenskrig.
Retningslinjer for videre utvikling	Det er verken nødvendig eller ønskelig med bygningsmessige endringer av uthuset.
Spesielle forhold vedrørende vedlikehold	Vedlikeholdet skal utføres etter antikvariske prinsipper.

5100
6090
03.103
Utedo
Opphold / sov
03.102
Soverom
03.104
N
Vindfang
03.101

Vindfang, 03.101.

Vindfang, 03.101.

Oppholdsrom 03.104

Soverom 03.102

Oppholdsrom 03.104

Under: Soverom 03.102

Under: Fra loftet.

NY FYRVOKTERBOLIG

Bygningens navn	Ny fyrvokterbolig
Nummer i Askeladden	86589-4
GAB nr.	140792152
Byggnr. i fredn.vedtak	4
Byggeår	1954
Byggherre / Arkitekt	Fyrvesenet
Opprinnelig funksjon	Ny bolig
Fredningsomfang	Fredningen gjelder eksteriøret, samt hovedkonstruksjonen med eksisterende planløsning.

Fasadehjørne nordøst

Bygningsbeskrivelse	Den nye fyrvokterboligen ble bygget i 1954. Grunnmuren er i malt betong. Huset har bindingsverkskonstruksjon og saltak. Veggene er kledd med eternittplater med underliggende trepanel, og taket er tekket med bølgeeternitt. Vinduene er tofags med sprosser. Alle vinduene er malt hvite.
Konstruksjon og materialbruk	1. Byggegrunn/drenering: Fjell 2. Fundament: Støpt betong på fjell 3. Grunnmur: Støpt betong 4. Utvendige trapper og ramper: Støpt betong 5. Gulv på grunn: Støpt betong 6. Yttervegger: Bindingsverk med trekledning og eternittplater 7. Ytterdører: Kledd og panelt balkongdør med glassfelt. Malt hvit. 8. Vinduer: Tofags sidehengslete treevinduer, med og uten sprosser, varevinduer. 9. Tak: Saltak med sperrebind 10. Taktekking: Eternitt bølgeplater 11. Takrenner og nedløp: Plastrenner 12. Beslag: Blybeslag over dører og vinduer 13. Takvinduer og luker: Ingen 14. Halvtak og skråtak: Ingen 15. Innervegger: Bindingsverk med trekledning 16. Etasjeskiller: Bjelkelag 17. Innvendige trapper: Lukket tretrapp, malt lys grå. 18. Piper og ildsteder: en murt og pusset pipestokk 19. Luker og ventilasjon: Ventilhetter i fasadene, naturlig ventilasjon
Endringshistorikk	Enkelte vinduer er skiftet, fra sprossevinduer til sidehengslete funkisvinduer.
Retningslinjer for videre utvikling	Bygningen er i god stand, og egner seg svært godt for utleie og ny bruk.
Spesielle forhold vedrørende vedlikehold	Vedlikeholdet skal utføres etter antikvariske prinsipper.

PLAN 3. ETASJE

PLAN 2. ETASJE

PLAN 1. ETASJE

Fasade mot nordøst

Fasade mot vest

Mot nord

Under: Fasade mot syd

Gang 4-191

Vaskerom 4-104.

Bod 4-102

Nytt bad pr 2017: rom 4-106

Under: Gang 4-101

Over: Kjøkkenet, rom 4-202
Til høyre: Kjøkkenet fra en annen vinkel

Spisestue / oppholdsrom 4-203

Spisestue / oppholdsrom 4-203

Soveom 4-205

Soverom 4-204

Gang i 3. etasje / loftet: rom 4-301

Under: Soverom 4-303

Under: Soverom 4-303

Under: Soverom 4-302

MASKINHUS

Bygningens navn	Maskinhus
Nummer i Askeladden	86589-5
GAB nr.	162938568
Byggnr. i fredn.vedtak	5
Byggeår	1855
Byggherre / Arkitekt	Fyrvesenet
Opprinnelig funksjon	Maskinhus
Fredningsomfang	Eksteriøret er fredet.

Bygningsbeskrivelse	Maskinhuset har grunnmur i betong. Huset har bindingsverkskonstruksjon og pulttak. Veggene er kledd med eternittplater med underliggende panel. Taket er tekket med bølgeeternitt. Huset har 3 hvitmalte inngangsdører. Et lite dotilbygg er bygget på nordre fasade (utvidet 2011). Tilbygget har konstruksjon og veggkledning som hovedhuset med unntak skjermvegger med trespiler og tjærepapp på taket.
Konstruksjon og materialbruk	1. Byggegrunn/drenering: Fjell 2. Fundament: Støpt betong 3. Grunnmur: Støpt betong 4. Utvendige trapper og ramper: Støpt betong 5. Gulv på grunn: Støpt betong 6. Yttervegger: Bindingsverk med trekledning og eternittplater 7. Ytterdører: Panelte og malte ramtredører. 8. Vinduer: Tofags sidehengslet vindu og fastkarm. Isolerglass. 9. Tak: Pulttak 10. Taktekking: Eternitt bølgeplater / Cembritt bølgeplater 11. Takrenner og nedløp: Ingen 12. Beslag: Ingen 13. Takvinduer og luker: Ingen 14. Halvtak og skråtak: Ingen 15. Innervegger: Bindingsverk med trekledning. 16. Etasjeskiller: Betonggulv. Bjelkelag i den nye sanitærdelen. 17. Innvendige trapper: Ingen 18. Piper og ildsteder: Ingen 19. Luker og ventilasjon: Ventilasjonshetter fra maskinrom.
Endringshistorikk	Ny utvidelse / tilbygg med do i 2011 som har fått en mer moderne uttrykksform bl.a. med spilekledning.
Retningslinjer for videre utvikling	Det er verken nødvendig eller ønskelig med ytterligere bygningsmessige endringer av maskinhuset.
Spesielle forhold vedrørende vedlikehold	Vedlikeholdet skal utføres etter antikvariske prinsipper.

Plan av maskinhuset etter siste utbygging i 2011.

Fasade mot vest

Over: Fasade mot nord

Under: Mot øst

Under: Toalettet, romslag og oversiktlig

Under: Verkstedet mot syd

NAUST

Bygningens navn	Naust
Nummer i Askeladden	86589-8
GAB nr.	162979213
Byggnr. i fredn.vedtak	8
Byggeår	Ukjent
Byggherre / Arkitekt	Fyrvesenet
Opprinnelig funksjon	Naust
Fredningsomfang	Fredningen gjelder eksteriøret, samt hovedkonstruksjonen med eksisterende planløsning.

Bygningsbeskrivelse	Naustet har betongfundament med nedstøpt båtopptrekk av jernskinner. Huset har bindingsverkskonstruksjon og saltak. Veggene er kledd med røde bølgeeternittplater med underliggende trepanel, og taket er tekket med sorte bølgeblikkplater. Naustet har loftsluke med dør i gavlveggen. Loftsluke, vindskier og dørlister er malt hvite.
Konstruksjon og materialbruk	1. Byggegrunn/drenering: Fjell / komprimerte steinmasser 2. Fundament: Støpt betong 3. Grunnmur: Støpt betong 4. Utvendige trapper og ramper: Støpt betong 5. Gulv på grunn: Støpt betong (I september 2011 ble det lagt heltre gulv. Gir ett nivå) 6. Yttervegger: Bindingsverk med trekledning og eternitt bølgeplater. Malt røde. 7. Ytterdører: Labankdører, enkle (1) og doble (2). 8. Vinduer: Ingen 9. Tak: Saltak med sperrebind. 10. Taktekking: bølgeblikkplater 11. Takrenner og nedløp: Ingen 12. Beslag: Ingen 13. Takvinduer og luker: Ingen 14. Halvtak og skråtak: Ingen 15. Innervegger: Bindingsverk 16. Etasjeskiller: Trebjelkelag 17. Innvendige trapper: Enkel, åpen tretrapp 18. Piper og ildsteder: Ingen 19. Luker og ventilasjon: Naturlig ventilasjon
Endringshistorikk	Nytt gulv med trebord i 2011, for å gi en jevnere flate. Tidligere var det en nedsenkning i gulvet for båtopptrekket.
Retningslinjer for videre utvikling	Det er verken nødvendig eller ønskelig med bygningsmessige endringer av naustet.
Spesielle forhold vedrørende vedlikehold	Vedlikeholdet skal utføres etter antikvariske prinsipper.

Plan av naust

Rondellene, til høyre, er for tiden innebygget av en terrasse.
Se side 37.

Under: Fasade mot syd

Over: Fasade mot nord *Under: Mot øst*

Mot vest

Ulike foto fra interiør i begge naustdelene, og loftet (oppe til høyre). Øverst: "garasjen", den minste naustdelen, mot nord.

Foto til høyre viser betonggulvet før man monterte tregulv over det hele.

Nytt toalett ved naustet.

Bildene viser rondellene før (2008) og etter innsnekring (2012). Tiltaket er reversibelt.

Det fredete området

Fra Riksantikvarens fredningsvedtak:
Omfanget av fredningen: Fredningen etter § 19 omfatter et område avmerket på vedlagte kart datert 7. november 1996 og påført Riksantikvarens stempel. Innenfor fredningsområdet er det foruten bygninger, tufter og landinger; hvite legjerder, rødmalte jernrørsgelender og vei.
Formålet med fredningen: Fredningen av området rundt bygningene foreslås for å bevare anleggets virkning i landskapet gjennom å opprettholde anleggets karakter, slik det framstår med vei, gårdsplass, tregjerder og landing.
Fredningsbestemmelser: Innenfor det fredete området må det ikke settes i verk tiltak eller bruksendring som kan forandre områdets karakter eller på annen måte motvirke formålet med fredningen. Dette gjelder alle former for bebyggelse, anlegg eller utvidelse av veier, oppsetting av gjerder, bakkeplanering, uttak av masser og andre landskapsinngrep. Unntatt fra dette er teknisk utstyr vedrørende fyrdriften. Installering av teknisk militært anlegg som Forsvaret finner nødvendig, kan innpasses i det fredete området, i bygninger eller selvstendig i nærområdet. Slike tiltak skal ta behørig hensyn til formålet med fredningen. Løsninger skal vurderes i samråd med antikvariske myndigheter slik at eventuelle anlegg ikke kommer til å virke skjemmende i forhold til kulturminnene.
Kystverkets kommentarer:
Skjøtsel av området: Ved skjøtsel av uteområdet skal det tas utgangspunkt i nåværende, eventuelt tidligere situasjon. Eventuell ny beplantning skal ikke tilføre planter som ikke hørte hjemme på fyrstasjonen da den var bemannet.
Skilting: All utendørs skilting er søknadspliktig. Det skal legges opp til en nøktern og enhetlig bruk av skilting. Skiltingen skal være i tråd med Kystverkets retningslinjer for skilting, og hovedformålet er formidling av fyrstasjonens historie. Andre offentlige myndigheters skilting skal i størst mulig grad tilpasses Kystverkets skilting.
Annet:

Oversikt over Kystverkets fyrstasjoner

Region	Fredete fyrstasjoner	Bygninger	Ikke fredete fyrstasjoner	Bygninger	SUM
Sørøst	20	i Kystverkets eie	8	i Kystverkets eie	28
	Torbjørnskjær		Struten		
	Homlungen		Strømtangen Fredrikstad		
	Færder		Digerudgrunnen		
	Store Færder (ruin)		Steilene		
	Svenner		Tvistein		
	Stavernsodden		Langøytangen	delvis	
	Jomfruland		Songvår		
	Strømtangen Kragerø		Søre Katland		
	Stavseng				
	Lyngør				
	Ytre Møkkalasset				
	Store Torungen				
	Lille Torungen				
	Homborsund				
	Grønningen				
	Oksøy				
	Ryvingen				
	Hatholmen				
	Lindesnes				
	Lista				
Vest	12		11		23
	Eigerøy	delvis	Lille Prestskjær		
	Feistein		Viberodden		
	Kvitsøy		Flatholmen		
	Geitungen		Fjøløy		
	Utsira		Ryvarden	delvis	
	Røværsholmen		Holmengrå		
	Slåtterøy		Kvanhovden		
	Hellisøy		Hendanes		
	Utvær		Ulvesund		
	Geita		Skongenes		
	Ytterøyane		Kråkenes		
	Stabben				
Midt-Norge	19		16		35
	Runde		Svinøy		
	Grasøyane		Flåvær		
	Hogsteinen		Lepsøyrev		
	Alnes	delvis	Erkna		
	Ulla		Storholmen		
	Ona	delvis	Flatflesa		
	Kvitholmen		Bjørnsund		
	Grip		Hestskjær		
	Haugjegla		Stavenes		
	Sletringen		Tyrhaug		
	Sula	delvis	Skalmen		
	Vingleia		Terningen		
	Halten		Finnvær		
	Kjeungskjær		Asenvågøy		
	Kaura		Grinna		
	Buholmråsa		Gjeslingene		
	Kya				
	Nordøyan				
	Sklinna				
Nordland	10		8		18
	Bremstein		Ytterholmen		
	Åsvær		Træna		
	Myken		Kalsholmen		
	Landegode		Tennholmen		
	Måløy-Skarsholmen		Barøy		
	Tranøy		Moholmen		
	Skrova		Glåpen		
	Skomvær		Værøy		
	Anda				
	Andenes				
Troms og Finnmark	7		3		10
	Hekkingen		Torsvåg		
	Fugløykalven		Fruholmen		
	Slettnes		Helnes		
	Kjølnes				
	Makkaur				
	Vardø				
	Bøkfjord				Tils.
Totalt antall	68		46		114

Senter for eiendom og kultur
28.06.2012

RIKSANTIKVAREN

SAKSBEHANDLER GJENPART
Liv Nygaard
INNVALGSTELEFON 22 94 04 93
TELEFAX 22 94 04 07

DERES REF. DERES DATO

VÅR REF. 97/43 -5
Ark. B-91
VÅR DATO 09 JULI 1997

Likelydende brev til

- Kystdirektoratet
- Kystverket 1. distrikt
- Forsvarets bygningstjeneste, sentralledelsen
- Larvik kommune
- Vestfold fylkeskommune

STAVERNODDEN FYRSTASJON - GNR. 5003 BNR. 2 - LARVIK KOMMUNE

VEDTAK OM FREDNING MED HJEMMEL I LOV OM KULTURMINNER §§ 15 OG 19, JFR.§ 22

Med hjemmel i lov om kulturminner av 9. juni 1978 nr. 50 §§ 15 og 19, jfr. § 22 freder Riksantikvaren Stavernodden fyrstasjon, gnr. 5003 bnr. 2, Larvik kommune.

Omfanget av fredningen

Fredningen omfatter følgende bygninger og anlegg på Stavernodden fyrstasjon med hjemmel i kulturminneloven § 15:

1. Fyrtårn
2. Gammel fyrvokterbolig
3. Uthus/fritidsbolig
4. Ny fyrvokterbolig
5. Maskinhus
6. Tuft, tidligere oljebod
7. Tuft, tidligere naust
8. Naust
9. Landing

Nummereringen refererer seg til vedlagte kart, vedlegg 1. Fredningen omfatter eksteriørfredning av hele anlegget.

Fredningen omfatter videre interiøret av fyrtårnet og hovedkonstruksjon med eksisterende planløsning i bolighusene.

Dok.navn: H:\FYR\VESTFOLD\STAVERN\VEDTAK.DOC

POSTADRESSE: Postboks 8196 Dep. 0034 Oslo
BESØKSADRESSE: Dronningens gt. 13 0152 Oslo
TELEFON: 22 94 04 00
TELEFAX: 22 94 04 04

Fredningen etter § 19 omfatter et område avmerket på vedlagte kart datert 7. november 1996 og påført Riksantikvarens stempel, vedlegg 2.

Formålet med fredningen

Formålet med fredningen av Stavernodden fyrstasjon er å bevare et kulturhistorisk verdifullt anlegg. Fyrstasjonen skal sikres som et ledd i bevaringen av et utvalg av fyrstasjoner som tilsammen skal vise hvordan et avgjørende element i kommunikasjonen langs kysten har utviklet seg.

Fredningen av bygningene og øvrige anleggselementer skal sikre anleggets hovedstruktur, terrengtilpassing, volum, materialbruk, overflater og detaljering, samt teknisk utstyr knyttet til fyrdriften.

Formålet er videre å bevare romstruktur, bygningsdeler og detaljer i interiøret som inngår i fredningen.

Fredningen av området rundt bygningene foreslås for å bevare anleggets virkning i landskapet gjennom å opprettholde anleggets karakter, slik det framstår med vei, gårdsplass, tregjerder og landing.

Fredningsbestemmelser

Fredningsbestemmelsene er fastsatt med hjemmel i kulturminneloven § 15 tredje ledd og § 19 annet ledd. Bestemmelsene gjelder i tillegg til kulturminnelovens bestemmelser om vedtaksfredete kulturminner fra nyere tid. Fredningen skal ikke være til hinder for den tekniske driften av fyrstasjonen.

1. Det er ikke tillatt å rive bygningene eller deler av disse.

2. Det er ikke tillatt å bygge om bygningenes eksteriør.

3. Det er ikke tillatt å bygge om fyrtårnets interiør eller de deler av interiøret som omfattes av fredningen.

4. Utskifting av bygningselementer eller materialer, forandring av overflater eller annet arbeid utover vanlig vedlikehold på bygningenes eksteriør og de deler av interiøret som omfattes av fredningen, er ikke tillatt. Unntatt fra dette er teknisk utstyr vedrørende fyrdriften, jfr. punkt 7, og eventuelle tilbakeføringer, jfr. punkt 8.

5. Utskifting av anleggselementer eller materialer eller annet arbeid utover vanlig vedlikehold i de deler av uteanlegget som omfattes av fredningen, er ikke tillatt. Unntatt fra dette er teknisk utstyr vedrørende fyrdriften, jfr. punkt 7, og eventuelle tilbakeføringer, jfr. punkt 8.

6. Vedlikehold og istandsetting skal skje med tradisjonelle materialer og metoder tilpasset anleggets egenart og på en måte som ikke reduserer de kulturhistoriske verdiene.

7. Inngrep i teknisk utstyr som Kystverket finner det nødvendig å gjøre på grunn av fyrdriften er tillatt. Slike inngrep skal imidlertid drøftes med antikvariske myndigheter før de gjennomføres.

8. Tilbakeføringer der det er foretatt endringer i senere tid, kan gjennomføres dersom det kan gjøres på grunnlag av sikker dokumentasjon og etter godkjennelse av antikvarisk myndighet.

9. Innenfor det fredete området må det ikke settes i verk tiltak eller bruksendring som kan forandre områdets karakter eller på annen måte motvirke formålet med fredningen. Dette gjelder alle former for bebyggelse, anlegg eller utvidelse av veier, oppsetting av gjerder, bakkeplanering, uttak av masser og andre landskapsinngrep. Unntatt fra dette er teknisk utstyr vedrørende fyrdriften, jfr. punkt 7, og eventuelle tilbakeføringer, jfr. punkt 8.

10. Installering av teknisk militært anlegg som Forsvaret finner nødvendig, kan innpasses i det fredete området, - i bygninger eller selvstendig i nærområdet. Slike tiltak skal ta behørig hensyn til formålet med fredningen. Løsninger skal vurderes i samråd med antikvariske myndigheter slik at eventuelle anlegg ikke kommer til å virke skjemmende i forhold til kulturminnene.

Skjøtselsplan med hjemmel i kulturminneloven § 21

Forvaltningsmyndighet eller den som forvaltningsmyndighet bestemmer kan i samarbeid med bruker/eier utarbeide skjøtselsplan for fyrstasjonens område.

Skjøtselsplanen skal inneholde retningslinjer for pleie og vedlikehold av området rundt bygningene på fyrstasjonen. Ved skjøtsel skal det tas utgangspunkt i nåværende, eventuelt tidligere situasjon.

Følger av fredningen

Når det gjelder behandling av fredete hus og anlegg, vises det til kulturminneloven §§ 15a - 19 og 21, samt ovennevnte fredningsbestemmelser.

I henhold til Miljøverndepartementets vedtak om delegering av 30. juni 1989 med endringer fastsatt 23. desember 1992, er forvaltningen av fredete områder, bygninger og anlegg tillagt den enkelte fylkeskommune. Riksantikvaren er klageinstans for enkeltvedtak fattet av fylkeskommunen, jfr. forvaltningsloven § 28.

I henhold til lov om kulturminner §§ 15a og 19 kan departementet i særlig tilfelle gi dispensasjon fra fredningen og fredningsbestemmelsene for tiltak som ikke medfører vesentlige inngrep, eller dersom det dreier seg om mindre endringer.

Denne dispensasjonsmyndigheten er i henhold til forskrifter av 23. desember 1992 delegert til den enkelte fylkeskommune.

Fredningen medfører at det må søkes om tillatelse til å sette i gang alle typer tiltak som går ut over vanlig vedlikehold. Søknad om tillatelse skal sendes fylkeskommunen som avgjør om tiltaket kan iverksettes eller ikke. Oppstår det tvil om hva som ansees som vanlig vedlikehold, skal fylkeskommunen kontaktes.

Det grunnleggende prinsippet for vedlikehold av fredete bygninger er å bevare mest mulig av de opprinnelige eller eldre bygningselementene og detaljene som kledning, taktekking, vinduer, dører, listverk, gerikter og overflatebehandling. Vedlikehold av fredete bygninger og anlegg skal så langt som mulig skje i samsvar med opprinnelig utførelse, teknikk og materialbruk, og for øvrig i samsvar med fredningsbestemmelsene.

Det er eier som har ansvaret for det løpende vedlikeholdet av fredete bygninger og anlegg.

Mens fredningssaken pågår, er det en forutsetning at det ikke settes i gang arbeider på eiendommen som er i strid med intensjonene i fredningsforslaget. Dersom eier/bruker allikevel ønsker å foreta endringer på anlegget i denne perioden, må saken forelegges Riksantikvaren.

Bakgrunn for fredningssaken

Med den store betydning sjøveis kommunikasjon til alle tider har hatt i Norge, ble det tidlig en viktig oppgave å etablere navigasjonstekniske hjelpemidler langs kysten. De bemannede fyrene er hovedelementene i en landsdekkende struktur som også omfatter lykter, tåkeklokker, varder, båker og staker.

Oppbyggingen og utviklingen av et landsomfattende fyrsystem med over 200 fyrstasjoner spredt langs hele kysten er et av de mest omfattende prosjekter den norske stat har gjennomført.

I de senere år har de fleste fyrstasjoner blitt automatisert og avfolket. Dette kan på sikt være en trussel mot fyrene som kulturminner. I den sammenheng har Riksantikvaren funnet det nødvendig å utarbeide en nasjonal verneplan for fyrstasjoner. Formålet med verneplanen, som er utarbeidet i nært samarbeid med Kystdirektoratet, er å sikre et representativt utvalg av fyrstasjoner som best mulig kan reflektere fyrhistorien. Gjennom fredning vil Riksantikvaren legge antikvariske prinsipper og retningslinjer til grunn for den videre behandling av fyrstasjonene. Fredning av Stavernodden fyr er et ledd i denne planen.

Eiendoms- og reguleringsmessige forhold

Staten ved Kystdirektoratet står som eier av Stavernodden fyrstasjon. Forsvaret er grunneier.

Stavernodden fyrstasjon ligger i et uregulert område. I kommuneplanens arealdel for perioden 1995-2006 er området merket med « Forsvarets områder på land.»

Fredningsområdet ligger innenfor strandsonen i hht. Rikspolitiske retningslinjer for planlegging i kyst og sjøområder i Oslofjordregionen, gitt ved kgl.res. av 9. juli 1993. Området har god forankring i retningslinjenes pkt. 3.2.2 om kulturminner og kulturmiljøer: « Det må legges vekt på å bevare karakteristiske kulturlandskap, kulturminner og kulturmiljøer og enkeltstående eksempler på den særegne kystkultur i området.»

Stavernodden fyrstasjon som kulturminne. Beskrivelse av anlegget

Stavernodden fyrstasjon er et innseilingsfyr som ligger på en øy ved Stavern i Larvik kommune. Fyrstasjonen ble opprettet i 1855. Anlegget omfatter 6 mindre bygninger. Fyrstasjonen ligger i sammenheng med Citadelløya med verneverdig bebyggelse og festningsanlegg. Stasjonen ble avfolket i 1984.

Fyrtårnet (1) er plassert på en lav betongsokkel ved det sør/østre hjørnet av den gamle fyrvokterboligen. Tårnet har bindingsverkskonstruksjon. Veggene er kledd med hvite eternittplater. Lyktehuset og taket er kledd med rødmalte metallplater. Rundt lyktehuset er et galleri med rødmalt jernrørsgelender.

Den gamle fyrvokterboligen (2) ble oppført i 1874 i huggen stein. Huset har saltak. Grunnmuren og veggene er hvitmalt med en rødmalt, vertikalt, bred stripe midt på begge langveggene. Taket er tekket med lappskifer. Huset har tofags krysspost vinduer. Et lite tilbygg på inngangspartiet har bindingsverkskonstruksjon og saltak. Veggene er kledd med stående, hvitmalt panel. Alle vinduene er malt hvite.

Uthuset, nå fritidsbolig, (3) har grunnmur i betong. Huset har bindingsverkskonstruksjon og saltak. Veggene er kledd med eternittplater med underliggende panel, og taket er tekket med bølgeeternitt. Huset har 3 kvadratiske vinduer med 4 ruter og 2 vinduer med 6 ruter. Alle vinduene er malt hvite.

Den nye fyrvokterboligen (4) ble bygget i 1954. Grunnmuren er i gråmalt betong. Huset har bindingsverkskonstruksjon og saltak. Veggene er kledd med eternittplater med underliggende trepanel, og taket er tekket med bølgeeternitt. Vinduene er tofags med sprosser. Alle vinduene er malt hvite.

Maskinhuset (5) har grunnmur i betong. Huset har bindingsverkskonstruksjon og pulttak. Veggene er kledd med eternittplater med underliggende panel. Taket er tekket med bølgeeternitt. Huset har 3 hvitmalte inngangsdører. Et lite dotilbygg er

bygget på nordre fasade. Tilbygget har konstruksjon og veggkledning som hovedhuset med unntak av tjærepapp på taket.

Tuftene (6, 7) etter oljetankene og det gamle naustet er knapt synlige i terrenget.

Naustet (8) har betongfundament med nedstøpt båtopptrekk av jernskinner. Huset har bindingsverkskonstruksjon og saltak. Veggene er kledd med røde bølgeeternittplater med underliggende trepanel, og taket er tekket med sorte bølgeblikkplater. Naustet har loftsluke med dør i gavlveggen. Loftsluke, vindskier og dørlister er malt hvite.

Landingen (9) er støpt i betong med nedstøpt båtopptrekk av jernskinner som fører inn til naustet. Landingsforholdene er bra.

Innenfor fredningsområdet er det foruten bygninger, tufter og landinger; hvite legjerder, rødmalte jernrørsgelender og vei.

Registreringsmateriale og fotodokumentasjon som er benyttet i forbindelse med utarbeidelsen av fredningsforslaget, oppbevares hos Riksantikvaren.

Dagens situasjon

Stavernodden fyrstasjon disponeres av Funksjonærforeningen ved Meteorologisk Institutt som sommersted.

Riksantikvarens vurdering av kulturminnet. Begrunnelse for fredningsvedtaket

Fyrstasjonene er blant landets mest markante kulturminner som på en spesiell måte er med på å karakterisere Norge som kyst- og sjøfartsnasjon. Fyrstasjonene har både kulturhistorisk og arkitektonisk verdi; kulturhistorisk ved deres tilknytning til sjøfart og kystkultur, og arkitektonisk ved deres særegne plassering, form og materialbruk som resultat av den funksjon de har hatt.

Stavernodden fyrstasjon har stor miljøbetydning i sammenheng med Citadellet på samme øy og med bygningsmiljøet i Stavern. Stavernodden fyrstasjon er således et identitetsskapende element.

Fyrstasjonen er et harmonisk, lite anlegg med en markert beliggenhet i innseilingen til Stavern. Anlegget har bygningshistorisk stor grad av autentisitet. De enkelte bygningene har gjennomgått noen forandringer, men plasseringen og formen er i hovedtrekk bevart. Fyrstasjonen har fått sin form og plassering ut fra sin funksjon og er et viktig historiefortellende element som i tillegg har betydelig estetisk verdi.

Stavernodden fyrstasjon har nærings- og sosialhistorisk verdi også utover selve fyrdriften. Anlegget er et eksempel på et familiebetjent fyr. Jordflekker er blitt

dyrket opp, og det har vært husdyrhold med fjøs i uthuset og gode beiteforhold for småfe.

Riksantikvaren anser at fyrstasjonen er et kulturminne av nasjonal verdi. Sammen med andre viktige eksempler på norske fyrstasjoner, fremstår dette anlegget som et representativt kulturminne i norsk samferdselshistorie. Dette anlegget er med på å vise bredden, variasjonen og kvaliteten i norske fyrstasjoner.

Riksantikvaren ser derfor anleggets verdi som kulturminne ikke bare isolert, men også i sammenheng med fyretatens kulturminner for øvrig som søkes bevart. Utvelgelsen av denne stasjonen for fredning er derfor et resultat av en kulturminnefaglig vurdering av samtlige fyrstasjoner i Norge.

Riksantikvaren finner videre at det er hjemmel for å frede det avsatte området i henhold til lov om kulturminner § 19, vedlegg 2, fordi det er viktig å bevare virkningen av fyrstasjonen i miljøet.

Saksgang frem til fredningsvedtaket

Varsel om igangsettelse av fredningsak ble i samsvar med lov om kulturminner § 22.1 meddelt Kystverket 1. distrikt, Larvik kommune og Vestfold fylkeskommune i brev av 6. september 1995. Samtidig ble meldingen kunngjort i Tønsberg Blad og Østlands-Posten. Det er kommet inn en kommentar til varslet fra Larvik kommune. Kommunen er positive til fredningen. Da det er sterke friluftsinteresser og naturverninteresser i området, ønsket kommunen å bli tatt med på råd når områdeavgrensingen skulle avgjøres. Riksantikvaren kontaktet kommunen som ville komme med eventuelle innvendinger om den foreslåtte områdeavgrensningen under høringen.

Det ble deretter utarbeidet fredningsforslag som ble sendt på høring til berørte parter i brev av 3. desember 1996. Forslaget ble samtidig lagt ut til offentlig ettersyn i Larvik kommune og Vestfold fylkeskommune samt kunngjort i Tønsberg Blad, Østlands-Posten og Norsk lysingsblad. Det er kommet inn følgende 4 uttalelser til fredningsforslaget; fra Fylkesmannen i Vestfold i brev av 31. desember 1996, fra Forvarets bygningstjeneste i brev av 3. januar 1997, fra Kystverket 1. distrikt i brev av 9. januar 1997 og fra Fortidsminneforeningen avd. Vestfold i brev av 4. februar 1997.

Fylkesmannen i Vestfold gjør oppmerksom på en feil i fredningsforslaget m.h.t. områdets formelle status. Denne er rettet opp i vedtaket under avsnittet for Eiendom- og reguleringsmessige forhold vedrørende strandsonen.

Forsvarets bygningstjeneste ber om at det tas inn i fredningsbestemmelsene at Forsvaret kan installere teknisk militært anlegg i det fredete området. Løsninger vurderes i samråd med antikvariske myndigheter. Området er båndlagt til «Forsvarets områder på land.» Riksantikvaren har tatt inn en slik bestemmelse i

fredningsvedtaket, og har i bestemmelsen tatt forbehold om at eventuelle anlegg ikke kommer til å virke skjemmende i forhold til kulturminnene.

Kystverket 1. distrikt har ingen bemerkninger til fredningsforslaget, men gir opplysninger vedrørende bruken av maskinhuset, som i dag benyttes av Telenor Mobil og NetCom GSM AS til instrumentrom.

Fortidsminneforeningen avd. Vestfold gir sin tilslutning til fredningsforslaget.

Opplysning om klageadgang og tinglysing

Riksantikvarens fredningsvedtak kan påklages til Miljøverndepartementet, jfr. forvaltningsloven § 28. Eventuell klage skal stiles til Miljøverndepartementet, men sendes til Riksantikvaren. Klagefrist er 3 uker fra mottakelsen av dette brevet.

Fredningsvedtaket vil bli tinglyst av Riksantikvaren i samsvar med lov om kulturminner § 22.5.

Med hilsen

Nils Marstein
riksantikvar

Unni Grønn

Vedlegg: - Situasjonsplan over fyrstasjonen
- Kart over fredningsområdet

Gjenpart: - Miljøverndepartementet
- Forsvarsdepartementet
- Forsvarets bygningstjeneste region Østlandet
- Vestfold fylkeskommune, kulturavd.
- Fylkesmannen i Vestfold
- Forbundet KYSTEN
- Fortidsminneforeningen i Vestfold
- Norsk Sjøfartsmuseum

Likelydende brev til:

Kystdirektoratet
P.b. 8158 Dep. 0033 Oslo

Kystverket 1. distrikt
Langbryggen 13
4800 Arendal

Forsvarets bygningstjeneste, sentralledelsen
Oslo mil/ Akershus
0015 Oslo

Larvik kommune
P. b 295
3251 Larvik

Vestfold fylkeskommune
Sven Foynsg. 9
3110 Tønsberg

Stavernodden fyrstasjon

1. Fyrtårn
2. Gammel fyrvokterbolig
3. Uthus/fritidsbolig
4. Ny fyrvokterbolig
5. Maskinhus
6. Tuft, tidligere oljebod
7. Tuft, tidligere naust
8. Naust
9. Landing

Stavernodden fyrstasjon

STAVERNODDEN FYRSTASJON - GNR.5003, BNR.2,
LARVIK KOMMUNE

7. november 1996, RIKSANTIKVAREN

Kartet er i målestokk: 1:5000

AVGRENSNING AV DET FORESLÅTTE FREDNINGSOMRÅDE